

PHÂN TÍCH TẤM BI KỊCH BỊ CỤ TUYỆT QUYỀN LÀM NGƯỜI CỦA NHÂN VẬT CHÍ PHEO

Nhan đề tác phẩm

- Đầu tiên, Nam Cao đặt nhan đề : Cái lò gạch cũ. Sau đó – năm 1941- NXB tự ý đổi tên thành Đôi lứa xứng đôi. Năm 1946, khi in lại trong tập Luống cày, Nam Cao đã đặt lại tên là Chí Phèo - Ý nghĩa của nhan đề: Chí Phèo, vẽ nên một con người cụ thể, một số phận cụ thể, cô đơn, cô độc...

1. Hình tượng nhân vật Chí Phèo

a, Sự xuất hiện của hình tượng Chí Phèo

- Mở đầu truyện là một Chí Phèo say rượu và chửi bới:

+ “*Hắn vừa đi vừa chửi*”

+ Hắn chửi tất cả : *từ trời, đời ,cả làng Vũ Đại , “Chửii cha đứa nào không chửi nhau với hắn” “đứa chết mẹ nào đẻ ra thân hắn”=> đối tượng chửi đã được xác định : xã hội thực dân nửa phong kiến đã sinh ra cái thằng Chí Phèo, đối tượng chửi qua đó cũng thu hẹp dần > chứng tỏ Chí đang rơi vào ngõ cụt của sự bế tắc.*

- Cái mà Chí nhận được là : “trời có của riêng nhà nào”, “đời là tất cả nhưng chẳng là ai” , “không ai lên tiếng cả” , “*không ai ra điều*” , “*nhưng mà biết đứa nào đã đẻ ra Chí Phèo*”. Đáp lại tiếng chửi ấy trở trêu thay lại là “*tiếng chó cắn lao xao*”.

• Ý nghĩa tiếng chửi của Chí Phèo:

Chí đã bị đánh bật ra khỏi xã hội loài người, tiếng chửi trở nên vật vã, tuyệt vọng. f+ Chí chửi tức là Chí muốn giao tiếp với mọi người nhưng tất cả đều im lặng, chỉ có “ba con chó dữ với một thằng say rượu”)

+ Tiếng chửi của Chí là tiếng nói đau thương của một con người ý thức về bi kịch của mình: sống giữa cuộc đời nhưng đã mất quyền làm người. Đó chính là sự đau xót của nhà văn đối với nhân vật của mình.

b. Sự ra đời và quá trình tha hoá của Chí Phèo.

•

Khi mới sinh ra Chí bị bỏ rơi bên cạnh chiếc lò gạch cũ, được dân làng nhặt về nuôi nấng. Tuổi thơ bất hạnh, tủi cực “hết lang thang đi ở cho nhà người này lại đi ở cho nhà người khác, năm 20 tuổi thì làm canh điền cho nhà Bá Kiến”

•

Chí là một nông dân hiền lành, lương thiện:

+ Bà ba sai bóp đùi, hấn: “vừa làm vừa run” “thấy nhục chứ yêu đương gì”

+ Chí là một con người có lòng tự trọng: khi bị bà ba sai bóp chân, Chí “thấy nhục hơn là thích” trước một việc làm mà Chí cho là “không chính đáng”.

+ Có ước mơ giản dị: “có một gia đình nho nhỏ. Chồng cuốc mướn cày thuê, vợ dệt vải. Chúng lại bỏ một con lợn nuôi để làm vốn liếng. Khá giả thì mua dăm ba sào ruộng làm”

• Xã hội thực dân nửa phong kiến không để yên cho con người tội nghiệp ấy được sống với những ước mơ và khát vọng, Bá Kiến ngấm ngấm đẩy Chí vào tù. Nhà tù thực dân đã tiếp tay cho lão cáo già Bá Kiến biến Chí Phèo từ một người nông dân hiền lành lương thiện thành một kẻ lưu manh, côn đồ khét tiếng. Sau 7, 8 năm tù ra, Chí đã bị cái xã hội ấy vằm nát cả nhân hình lẫn nhân tính, trở thành một kẻ lưu manh, một con quỷ dữ.

+ Nhân hình: Bị xã hội lưu manh vằm nát bộ mặt người.

• **Gương mặt:** “cái đầu thì trọc lóc, cái răng cạo trắng hớn, cái mặt thì đen mà rất cong cong, hai mắt gườm gườm trông gớm chết”

• **Trang phục:** “mặc quần nái đen với cái áo tây vàng”

• **Thân thể:** “cái ngực phanh, đầy những nét chạm trổ rồng phượng với một ông tướng cầm chùy, cả hai cánh tay cũng thế”.

+ **Nhân tính:** Hành động và lời nói thể hiện tính cách của một kẻ liều lĩnh, hung hăng:

• “Hấn về hôm trước, hôm sau đã thấy ngời uống rượu với thịt chó suốt từ

trưa đến xế chiều... Rồi say khướt, hắn xách một cái vỏ chai đến cổng nhà Bá Kiến gọi tên tục ra mà chửi”. Chí bực lộ tính lưu manh cùng đường: “đập cái chai vào cột cổng”, lăn lộn dưới đất... cào vào mặt”

- Nói với Bá Kiến: “*Tao chỉ liều chết với bố con nhà mày đấy thôi*”. Trong câu nói ấy của Chí chất chứa hận thù. Chí vẫn đang còn tỉnh táo để nhận ra kẻ thù của mình. Đó là ý thức hệ của tầng lớp bị thống trị đối với giai cấp thống trị. Thế nhưng trước một Bá Kiến cáo già với thâm ngôn sòng “*Thứ nhất sợ kẻ anh hùng/ Thứ hai sợ kẻ cố cùng liều thân*” “con quỷ dữ của làng Vũ Đại”. Từ đây Chí sống bằng rượu và máu và nước mắt của biết bao nhiêu người dân lương thiện: “Hắn đã đập nát biết bao nhiêu cảnh yên vui, làm chảy máu và nước mắt của biết bao nhiêu người dân lương thiện”. Hắn làm những việc ấy trong lúc say “ăn trong lúc say, ngủ trong lúc say, thức dậy vẫn còn say... đập đầu, rạch mặt, giết người trong lúc say để rồi say nữa say vô tận”. Chưa bao giờ hắn tỉnh để thấy mình tồn tại trên đời bởi vì “những cơn say của hắn từ cơn này sang cơn khác thành những cơn dài mênh mang”. □. Chí phèo đã sa vào bẫy của tên cáo già ấy một cách thật dễ dàng. Để rồi sau đó hắn trở thành tay sai của BK, đối lập với nhân dân lao động cần lao. Từ một người nông dân hiền lành lương thiện Chí trở thành thằng lưu manh

Giữa lúc Chí đang rơi vào ngõ thẳm đêm đen của tội lỗi thì Nam Cao bằng tấm lòng nhân đạo sâu sắc đã xuất hiện đúng lúc. Ông mang đến cho Chí một “thiên sứ” – Thị Nở với hi vọng cứu vãn linh hồn Chí Phèo.

c. Chí Phèo gặp Thị Nở

Cuộc gặp gỡ với Thị Nở trong một đêm trăng bên bờ suối đã thức tỉnh phần người của Chí giúp hắn trở về kiếp người. Sự quan tâm, chăm sóc của Thị Nở đã giúp Chí cởi bỏ phần “quỷ” để sống lại làm người, khát khao hoàn lương, làm người lương thiện.

- Diễn biến tâm lí, tình cảm của Chí Phèo

+ Từ tỉnh rượu đến tỉnh ngộ

- **Tỉnh rượu:** lần đầu tiên – từ khi mãn hạn tù – Chí hết say và cảm nhận được thời gian và âm thanh hằng ngày của cuộc sống. Âm thanh cuộc sống đang từng tiếng một gõ nhịp vận hành cùng với sự thức tỉnh của Chí Phèo. *

“Ở đây (căn lều) người ta thấy chiều lúc xế trưa và gặp đêm khi bên ngoài vẫn sáng” * “Tiếng chim hót ngoài kia vui vẻ quá! Tiếng mấy bà đi chợ về, tiếng anh thuyền chài gõ mái chèo đuổi cá trên sông”. Những âm thanh này ngày nào mà chẳng có, nhưng đây lại là lần đầu tiên Chí mới nhận ra: chao ôi là buồn!

• **Tình ngộ** : nhận thức và nhìn lại cuộc đời mình trong quá khứ, hiện tại và cả tương lai * **Quá khứ** : “Hắn nao nao buồn” nhớ về một thời hắn đã từng ước mơ “có một gia đình nho nhỏ, chồng cuốc mướn,...” * Hiện tại: “*Hắn thấy hắn già mà vẫn còn cô độc*”, “*hắn “đã tới cái dốc bên kia của cuộc đời”, “cơ thể đã hư hỏng nhiều”*” * **Tương lai**: đáng buồn và lo sợ vì nghĩ đến nhiều điều bất hạnh: “*tuổi già*”, “*đói rét và ốm đau, và cô độc*”. Tình ngộ, Chí muốn khóc... Chí Phèo đang thức tỉnh và bắt đầu hồi sinh về kiếp người.

+ **Khát khao hoàn lương và mong ước hạnh phúc**

• Chí ngạc nhiên và xúc động “mắt hình như ươn ướt” khi Thị Nở mang “một nồi cháo hành còn nóng nguyên” vì đây là lần đầu tiên “*hắn được một người đàn bà cho*”, “*đời hắn chưa bao giờ được săn sóc bởi một bàn tay “đàn bà”*”. Chí lại nghĩ đến con mụ Bà Ba và lấy làm kinh tởm vì những trò dâm dăng “nó chỉ mong cho thỏa nó chứ yêu đương gì”.

• Chí “*ăn năn*”, “*thấy lòng thành trẻ con*” và “muốn làm nũng với thị như với mẹ” khi được Thị Nở chăm sóc bằng tình cảm thương yêu.

• Chí trở nên hiền lành đến khó tin: “*Ôi sao mà hắn hiền, ai dám bảo đó vẫn là cái thằng Chí Phèo vẫn đập đầu, rạch mặt đâm chém người?*”, “*cái bản tính của hắn, ngày thường bị lấp đi*” đã trở dậy mạnh mẽ, Chí sống đúng với con người thật của mình, giống như anh canh điền hiền lành trước đây.

• Chí mong muốn trở lại làm người lương thiện: “*Trời ơi ! Hắn thèm lương thiện, hắn muốn làm hoà với mọi người biết bao !... Họ sẽ lại nhận hắn vào cái xã hội bằng phẳng, thân thiện của những người lương thiện*”

• Chí khát khao hạnh phúc và có một mái ấm gia đình: “*Gia cứ thế này mãi thì thích nhỉ?*”, “*Hay là mình sang đây ở với tớ một nhà cho vui.*” giống như lời cầu hôn chất phác, giản dị. Qua miêu tả tâm lí hồi sinh của nhân vật Chí Phèo, Nam Cao cho ta thấy được bản tính tốt của con người có ngay trong con người bị tha hoá. Bản tính ấy sẽ trở dậy khi có chất xúc tác. Đó là

sự thương yêu, quan tâm. Từ đó nhà văn kêu gọi chúng ta cần tin vào con người, tin vào bản chất tốt đẹp của mỗi con người và cần giúp đỡ họ tìm lại những cái tốt đẹp nhất của phần “người” * Bài học nhân sinh: Con người cần phải quan tâm, chia sẻ tình thương giữa người với người. Tình thương có khả năng cảm hoá được con người.^f

d. Bi kịch bị cướp quyền làm người của Chí Phèo

- **Nguyên nhân** cả làng Vũ Đại, cả xã hội ko ai đón nhận linh hồn người vừa trở về của Chí. Định kiến của bà cô cũng là định kiến của cả xã hội đương thời. - Chí đau đớn và tuyệt vọng: □: Thị Nở đã cắt đứt với Chí Phèo vì bị bà cô cấm đoán

+ Uống rượu cho thật say nhưng “càng uống lại càng tỉnh ra. Tỉnh ra, chao ôi, buồn!”

+ “*Hắn ôm mặt khóc rưng rức*” càng thấm thía nỗi đau khôn cùng của thân phận. - Phần uất, Chí xách dao đi, định đến nhà Thị Nở. Trong ý định, Chí định đến nhà đâm chết con “*khom già*”, con “*đĩ nở*” nhưng sự thức tỉnh ý thức về thân phận và bi kịch đã đẩy chệch hướng đi của CP dẫn Chí đến thẳng nhà Bá Kiến. Hơn ai hết lúc này Chí hiểu ra rằng: kẻ đã làm cho mình phải mang lốt quỷ, kẻ đã làm mình ra nông nổi khôn cùng này chính là BK.

+ Lòng căm thù đã âm ỉ bấy lâu trong con người của Chí càng thấm thía tội ác kẻ đã cướp đi quyền làm người, cướp đi cả bộ mặt và linh hồn của mình. - Chí Phèo đến nhà Bá Kiến với tư cách là một nô lệ thức tỉnh, đòi quyền làm người:

+ “*Tao muốn làm người lương thiện*”

+ “*Ai cho tao lương thiện?*” Đó là những câu hỏi vút lên đầy cay đắng và không lời giải đáp. Câu hỏi chất chứa nỗi đau của một con người thấm thía được nỗi đau khôn cùng của bi kịch cá nhân.

• Chí giết Bá Kiến và tự sát. Cái chết của Chí Phèo là bản án tố cáo xã hội thực dân nửa phong, một cuộc sống mà trong đó, con người muốn sống lương thiện cũng không được.

III. Tổng kết Nghệ thuật:

- Xây dựng và diễn hình hoá nhân vật.
- Miêu tả , phân tích tâm lí nhân vật.
- Trữ thuật. - Ngôn ngữ sống động, gắn với lời ăn tiếng nói hằng ngày.
- Giọng điệu phong phú, có sự đan xen lẫn nhau.
- Cốt truyện hấp dẫn, kịch tính và đầy bất ngờ.
- Kết cấu truyện độc đáo.

Thầy Phan Danh Hiếu

HƯỚNG DẪN PHÂN TÍCH:

1.a. Chí Phèo là một nông dân lương thiện:

Dẫn chứng 1: "Lại một thằng hiền lành như đất, tội nghiệp cho hắn, có lần Lí Kiến thấy hắn bóp đùi cho bà ba, vừa run run" (Phân tích để thấy "hắn thấy nhục hơn là thích").

Dẫn chứng 2: "Hắn lại nao nao buồn, là vì mẩu chuyện ấy nhắc cho hắn một

cái gì rất xa xôi. Hình như có một thời gian hấn đã ao ước có một gia đình nhỏ nhỏ. Chồng cuốc mướn, cày thuê, vợ dệt vải, chúng lại bỏ một con lợn để làm vốn liếng. Khá giả thì mua năm ba sào ruộng" (Phân tích để thấy ước mơ hiền lành của Chí Phèo là một ước mơ bình thường, trong sáng của một nông dân chân chất, hiền hòa). Lương thiện, đó là bản chất của Chí Phèo, là chất người của nhân vật.

b. Chí Phèo bị tha hóa

Dẫn chứng 1: "*Hắn về lần này trông khác hẳn, mới đầu chẳng ai biết hắn là ai. Trông đặc như thằng săng đá! Cái đầu thì trọc lóc, cái răng cạo trắng hớn, cái mặt thì đen và rất cong cong, hai mắt gờm gờm trông gớm chết*" (Phân tích để thấy Chí Phèo đã biến thành "người khác": một tay anh chị, một kẻ lưu manh)

Dẫn chứng 2: "*Cái mặt hắn không trẻ cũng không già; nó không phải còn là mặt người; nó là mặt một con vật lạ, nhìn mặt những con vật đó có bao giờ biết tuổi? Cái mặt hắn vàng vàng mà lại muốn xạm màu tro; nó vẫn đục, vẫn ngang, không thứ tự biết bao nhiêu là vết sẹo*". (Phân tích để thấy Chí Phèo đã biến thành một con vật).

Dẫn chứng 3: "*Hôm nay không có tiền, nhà mày bán chịu cho ông một chai...*". Mụ hàng rượu hơi ngần ngại. Thế là hắn "*rút bao diêm, đánh cái xòe, châm lên mái lều của mụ*". (Phân tích chi tiết này hành động mang tính chất thú vật của Chí Phèo. Từ một nông dân hiền lành như cục đất, Chí Phèo trở về từ nhà tù và trở thành một con quỷ dữ. Chú ý cách so sánh của Nam Cao "Trông đặc như thằng săng đá" tức là đọc trại chữ soldat - có nghĩa là lính. Điều này phải chăng là một ngụ ý của Nam Cao: Chí Phèo là một sản phẩm của nhà tù, của xã hội ấy).

c. Chí Phèo bùng tỉnh và đòi quyền làm người

Dẫn chứng 1: Tình yêu cầu Chí Phèo "*Hắn thấy lòng thành trẻ con. Hắn muốn làm nũng với thị như với mẹ. Ôi sao mà hắn hiền...*" (Phân tích chi tiết này để thấy chất con người của Chí Phèo. Bởi vì sau bát cháo hành ấy, thoáng một cái, hắn lại như hít hơi cháo hành đó là cái hơi của tình yêu).

Dẫn chứng 2: "*Trời ơi! Hắn thèm lương thiện, hắn muốn làm hòa với mọi người biết bao! Thị Nở sẽ mở đường cho hắn. Thị có thể sống yên ổn với*

hắn thì sao người khác không thể được". Và hắn nói: "Giá như cứ thế này mãi thì thích nhỉ?" (Phân tích chi tiết này để thấy nội tâm Chí Phèo đã bùng tình, cái bản chất con người, cái thật của Chí Phèo đã trỗi dậy, đã thôi thúc tình cảm Chí Phèo. Chí Phèo thật sự muốn "thế này" mãi nghĩa là muốn sống như một con người).

Dẫn chứng 3: Chí Phèo tới nhà và giết bá Kiến rồi tự sát.

- Phân tích chi tiết Chí Phèo định tới nhà giết bà cô thị Nở, nhưng rồi lại đến nhà bá Kiến (ý thức và vô thức).
- Phân tích câu nói của Chí Phèo "Tao muốn làm người lương thiện".
- Lý giải hành động của Chí Phèo giết bá Kiến với ý nghĩa "Làm thế nào cho mất được những vết mảnh chai trên mặt này?" (Chí Phèo đã xác định được kẻ thù của mình và có một hành động quyết liệt và dữ dội - đây là hành động tích cực so với các tác phẩm hiện thực phê phán đương thời).

2. Hợp

Chí Phèo là một nhân vật điển hình xuất sắc của Nam Cao, và của dòng văn học hiện thực phê phán 1930 - 1945.

Nam Cao đã xây dựng nhân vật này rất chu đáo (tất cả những Năm Thọ, binh Chức với hàng loạt chi tiết về những tên "du côn" ấy là để chuẩn bị làm nổi bật tính cách của Chí Phèo).

Kết luận

Vì vậy, có thể nói Chí Phèo là tất cả tác phẩm.

Từ cuộc đời của nhân vật ấy, nhà văn đã phản ánh sâu sắc những hiện thực của xã hội, đã tố cáo mạnh mẽ sự vô nhân đạo của xã hội ấy. Và nhất là, qua nhân vật ấy, nhà văn đã lên tiếng bảo vệ cho quyền làm người của con người.

Theo Trần Phò* .